

OLVASÓNAPLÓ

CONDOLKODTATÓ ÉLETRAJZ

FEKETE SÁNDOR: *Igy élt a szabadságharc költője.*
Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.

A forradalom előbb-utóbb kitört volna, az ország mindenképpen szembe került volna Béccsel, az uralkodóval. Mégis igaza volt Jókai Mórnak, amikor ezt mondta 1848. március 15-éről: »Ezt a napot Petőfi napjának nevezzé a magyar nép; mert ezt a napot ő állítá meg az égen, hogy alatta végigküzdhessen a nemzet hosszúra nyúlt harcát szabadsága ellenségeivel. Petőfi merész föllépése nélkül ki tudja, meddig elforgatták volna a politikusok a szóbeszéd archimédesi csavarát. Egy reggeltől estig tartó fényes álom volt ez az egész nap. Folytonos gyönyör, mely olyan édes, hogy szinte fáj! Mint két egymáshoz láncolt fegyvertárs, mentünk a nap fátuma elé, Petőfivel.«

Fekete Sándor új könyve Petőfiről népszerű munka lesz, talán máris az. Nem célnk minden erényét kézközeli tapintással idézni, ez lehetetlen is egyetlen írás keretein belül. Inkább egy láthatatlanul is, majd felszínre bukóan jelenlevő gondolatot követnénk, ami merőben új szempontból közelít Petőfi egyetemes modernségéhez. Előtte azonban, akár kiindulópontként is, elfogultság nélkül megállapíthatjuk, hogy Petőfihez hasonló írókötő nagyság nem volt a világirodalomban! Életét és eszméit folytonos harmóniában élte. Fekete Sándor könyvének mindenképpen nagy erénye, hogy a költő sorsában ezt a páratlan és töretlen egységet emberközeli ben mutatja meg. A valódi élet »egyszerű« dolgainál talán semmi sem jellemzőbb a nagy emberekre! Ezért is tartanak maguknál mindvégig a könyv oldalai bennünket. Annak ellenére, hogy a könyv, a költő művei idézése, sorsba illesztése mellett, a kortársak visszaemlékezéseire, leveleire és a korabeli sajtó cikkeire is támaszkodik. Így is élő, ható alkotást kaptunk!

Nem volt hozzá hasonló a világirodalomban, mondtuk s nemcsak azért, mert mindössze huszonhat évet élt és mégis a legnagyobbakkal egy sorban került a halhatatlanságba, hanem azért is, mert szellemi és fizikai létét olyan szent célok szolgálatába állította, mint a hazaszeretet, hősiesség és világszabadság. Verseiből megismerjük életét, a »legsűrűbb« perceit éppen úgy, mint sorsa nagy fordulóit — hiszen életéből fakadtak versei. Összes versei naplónak is beillenek. Megdöbbenünk, hogy eszmélésétől kezdve mennyire vérében volt a felkészülés a nagy feladatra, s ez mind tudatosabbá vált! Olvasott németül, fordított angolból, franciából, és az őrségen álló, tizenhét éves katona eredetiben olvasta Horatius! Ilyen baka sem sok lehetett akkor — sem ma! — semmilyen hadseregben.

És most fogjuk kézen az említett gondolati szálat. Mire gondolunk? Arra, hogy Petőfinél a költészet csak egyik — bár a legjelentősebb — eszköz volt az emberi, gondolati kiteljesedésre. Olyan, amit nem lehet elszákítani a többiektől. Úgy véljük, modernségének is ez a titka. Az öreg és őz

Széchenyi, még agyának teljes elborulása előtt, felismerte nemcsak költői nagyságát, hanem politikusi, katonai — ha úgy tetszik: taktikai, stratégiai — éleslátását is. Nemcsak a költő látta világosan, hogy mikor mit kell tenni és hogyan, hanem a katona, a politikus is! Sőt, nyugodtan mondhatjuk, szervezőnek sem volt utolsó!

Felsorakoztattuk érveinket — jórészt Fekete Sándor könyve alapján —, s most következzék ezek bizonyítása. Nem lesz nehéz dolgunk. Először is kimondhatjuk, hogy az igazi nagyság egyetlen korban, ma sem, zárkózhat el a haza, a nagyvilág gondjai elől. Ha ezt teszi, csak másod- vagy harmadragyogású csillagként fénylik tovább. Petőfi csillaga pedig a leg-erősebb ragyogásúak közé tartozik! Mint mondtuk, ez nemcsak költészete nagyságából, jelentőségéből következik — bár abból is következhetne —, hanem mindabból, ami életét, sorsát kezdettől a tragikus végig jellemezte.

Fekete Sándor nagyszerűen építi fel az 1848. március 14-éről 15-ére virradó éjszakát. Hiszen: »Holnap ki kell vívniunk a sajtószabadságot! és ha lelövődöznek? isten neki; ki várhat ennél szebb halált?« Ezekkel a gondolatokkal aludt el azon az éjjelen Petőfi, miután az éj nagy részét »imádott kis feleségével« töltötte. Idézzük Fekete Sándort: »a forradalom legelső lépéséről tanácskozza«. Júlia pedig nem fogta vissza a merész gondolatokat, hanem buzdította férjét. Fekete Sándor a továbbiakban újra tanulmányos gondolatokat közöl: »Bizony időnként elfeledkezünk arról, hogy mi is zajlott március 15-én...« Mit ért ezalatt? Azt, hogy »fújjuk« a nagy esemény részleteit, ahogy a *történetek után* ismerjük őket az iskolai tananyagból, könyvekből stb. Viszont: »Petőfiék nem láthatták előre, hogy az illetékes hatóságok végül is nem mernek tűzparancsot kiadni. Minden addigi történelmi tapasztalatunk, kivált az általuk — Petőfiék által — (kiemelés tőlem. K. D.) annyira tanulmányozott francia forradalmaké, azt bizonyította, hogy a jogaiért tüntető népek a hatalom golyóval szokott felelni, mint ahogy 1789 júliusában, 1830 júliusában és 1848 februárjában is történt«.

De érdemes tovább időznünk Fekete Sándor sorainál: »Azért, mert Petőfi a továbbiakban nem emlegeti éjszakai gondolatait, nem szabad azt hinnünk, hogy másnap reggel már eszébe se jutott többé a félelem, ellenkezőleg: bizonyosak lehetünk abban, hogy az egész napot állandó forradalmi készenlétben, idegeszítő izgatottságban, szorongásban csinálták végig.« Ezután az emlékezetes tanácskozás megjelenítése következik. Az is tanulságos, amit ebből von le e kitűnő könyv írója.

Vasvári, a költő tört rejtő botjával hadonászott és a szurony kirepült, anélkül, hogy bármelyiküket is megsértette volna. Sőt, Bécs irányába repült ki! Fekete Sándor is indokoltan állapítja meg, hogy bizony a »márciusi ifjak« nagyon is tudatában voltak a veszélynek és izgultak, féltek. »Jó jel!« — kiáltanak föl. Hát babonások lettek volna? Éppen a forradalom vezetői? Az író joggal állapítja meg, hogy ezek a külső jelek belső feszültségről árulkodtak. »... nagy elszántságra volt szükségük.« Igen, így igaz. Fekete Sándor joggal feltételezi azt is, hogy Petőfiék ismerték Heine »forradalmi meteorológiáját«. Hiszen abban olvashatták, hogy pl. milyen időjárás ideális a forradalmi megmozduláshoz. Ha ugyanis esik az eső, kevesebben mennek ki az utcákra... Kis dolog ez, de adott esetben nagy jelentősége lehet. (Tudnánk találni a történelemben az idő- és időjárás-tábornok »közbeszólásával« kapcsolatos, sorsdöntő fordulatokat!) S mit ad a sors? 1848. március 15-én reggel esett az eső. Viszont Petőfi azt is tudta, hogy mégse lehet habozni, bár az eső ellenük van, »a bécsi forradalom a pesti hatóságokat is megbénította, de ez az aléltóság nem tarthat sokáig — azonnal kell cselekedni«. Itt idézi Fekete Sándor újra Petőfit: »... a lelkesedés olyan, mint a görögtűz; a víz nem olthatja el«, s Petőfi bizott ebben, igaza is lett!

Izgalmas az írónak a további fejtegetése is. Azon a nagy reggelen »Amikor Petőfi lakásáról négyen elindultak, néhány polgári ruhás titkos rendőr — mert jócskán akadtak, s Petőfiéket régen figyelték! — feltartóztathatta volna őket.« Magyarán: az aznap forradalmat tartóztathatta

volna föl! S miután »elindulnak az egyetemi ifjúság csatlakoztatására, egyetlen fegyveres járőr elegendő volna szétzavarásukra, sőt a vezetők letartóztatására. Ki tudná ezt jobban, mint éppen Petőfi?« Akít évek óta figyelnek, aki akkor már obsitos, kiszolgált katona volt. »Ez volt az a pillanat — folytatja Fekete Sándor, és mi belegondolva s kissé borzongva is, bólogatunk —, amikor a hatalom még mindig cselekedhetett volna, különösebb kockázat és áldozat nélkül.« Annál is inkább, mert akkor Pest-Budán, »több mint nyolcezer katona várt parancsra — vagyis a Pilvaxból kiinduló kis csapatot több százszoros túlerő fenyegette.« S kérdezhetjük újra: minderről Petőfiék semmit se tudtak volna?

De nem is kell folytatnunk, Fekete Sándor könyve pergően izgalmas is. Éppen az ilyen és ehhez hasonló helyzetek elemzésével válik hitelessé. S folytatjuk a magunk által megjelölt szálát: azt ugyanis, hogy az igazi nagyság — benne a nagy költészet titka, modernsége — éppen az ilyen »kis« felismerések következetes láncolatából sarjadhat naggyá. Nem túlzunk, ha azt állítjuk: így van ez ma is!

Hely hiányában csak ezt az eseményt néztük meg közelebbről Fekete Sándorral, de az író másutt is beleszóvi a látszólag jelentéktelen szálakat Petőfi sorsába, ahol is nem egyszer tartó fonalakká válik! S gondoljuk meg: ilyen volt Petőfi élete eszmélésétől haláláig! Ennyire tudatos és következetes. S mindinkább azzá vált a tanultak, látottak — beutazta az egész országot! — s a felismerések után. Így hát nem akármilyen alapja van annak, ha azt állítjuk, hogy Petőfihez nincs hasonló nagyság a világirodalomban. S ki számolta meg, hogy például a *János vitéz*, amelyet nem egész két hónap alatt írt, több mint 350, négy soros versszakból áll! S közben más verseket is írt! Életének csaknem minden napjára — születésétől! — jut egy vers!

Gyakran nevezik Petőfit üstökösnek. Ez a hasonlat formájában igaz, de tartalmában nem! Élete, sorsa, költészete íve: üstökösi. Fénye, ragyogása a napé. Önerzete és becsülete folytán könnyen »rávehették«, hogy ő, aki annyit írt a harcról, szabadságról, személyesen is harcba menjen. Kár volt? Erre nincs válasz. Mint ahogy arra sincs, mi történik akkor, ha annál az emlékezetes Segesvár melletti csatánál — van lova?! Hiszen a dzsidások nyolcszázán támadtak a mintegy kétszáz főnyi székely ujoncra! S hogy egy végzetes félreértés következtében éppen nem volt lova a költőnek s gyalog kellett futnia. Shakespeare mondata jut eszünkbe: »Országot egy lóért!« — kiáltotta III. Richard. Talán, talán akkor, ott Segesvárnál is egy egész ország múltott egy lovon?! Hiszen, ha életben marad, s akár külföldre is távozik, gyűjtogató szavai ki tudja mire lettek volna képesek? Gondoljunk a pozsonyi országgyűlésen kiváltott hatásra, amikor hír terjedt el arról, hogy Petőfi negyven ezer paraszttal áll a Vérmezőn...

Igen, ezért mondhattuk, hogy nincs párja a világirodalomban. S Fekete Sándor könyvének köszönhetjük ezeket a gondolatokat is. Bár éppen csak felvillantottuk e nagyszerű munka néhány részletét. Jó dolog, hogy a Móra kiadó negyven ezer példányban juttatta el ezt a könyvet az olvasókhoz. Hiszen elolvasása közben és után nemcsak a könyvben olvasottak munkáinak bennünk, hanem sok olyasmi is, amit Fekete Sándor nem vetett papírra. Éppen ezért jó ez a könyv. Nemcsak az írója tőprengett, de olvasóját is gondolkodtatja.

KISS DÉNES